

LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH INDIË.

Mijne eerste ervaringen te Poso. (1)

(Door ALB. C. KRUYT).

(Vervolg en slot van D. XXXVI p. 406.)

De voornaamste streek in het gebied van Poso is zeker wel Tomasa en zijne omgeving, en ik vermoed, dat ook voor de zending deze streek een belangrijk gebied zal worden. Ik was zeer verlangend daar een bezoek te brengen; maar ik moest dit langer uitstellen, dan ik gedacht had, daar ik eerst den schoener wilde afwachten, welk vaarttuig eene maand later kwam dan het plan was.

Eindelijk zou ik gaan, maar allereerst dan roeiers gezocht! En dat heeft wat in! Ik stelde f 1,50 den persoon en had er vier noodig. Ik moest echter opklimmen tot f 2,— en het eten. Op die voorwaarde alleen kreeg ik vier lui bijeen of liever drie, want Boerahima was altijd dadelijk bereid.

Dat onderhandelen is eene onaangename zaak: de een wil er een' hoofddoek, de ander zooveel stukken gambir bij hebben, enz. . . . Eindelijk zei ik kortweg: „daarvan wil ik niets hooren.” „Wilt ge gaan voor twee gulden, goed, wilt ge niet, dan is het uit, en ik zoek een ander.”

Een eigenaardige trek van het volk hier, is hunne onbeslistheid. „Hoeveel dagen denk je hier of daarvoor noodig te hebben?” Antwoord: „Ik weet het nog niet.”

(1) Men spreekt uit Posso. (*Red.*)

Op bijna alle vragen luidt het antwoord: ik weet het nog niet. Evenzoo bij het bespreken van den tocht. „Wil je gaan?” „Heeft mijnheer al drie anderen?” is de weder-vraag. „Nog niet.” „Dan weet ik nog niet of ik wil; vraag u het eerst aan de anderen.” Men kan zich voorstellen, dat, daar ieder mij dit antwoord gaf, ik niet veel verder kwam. Eindelijk was het: „Nu dan zal ik gaan, als ik niet ziek of dood ben.”

Ten slotte moest ik vijf roeiers in plaats van vier nemen.

Het was in den morgen van 26 April, toen de prauw om 6 uur voor kwam. Vier roeiers en Boerahima als stuurman en loods. De goederen werden ingescheept, ik nam zelf plaats, en onder het oog van eenige menschen, die uit de kampong waren samen geloopt, staken wij af. Een aardig gezicht zulk een volgeladen vaartuig, welks rand slechts eene handbreedte boven het water uitstak.

Het was een heerlijke morgen, de roeiers waren vroolijk en hieven kreten aan. Vooral wanneer eene prauw voor ons uitvoer, deden zij hun krijgsgeschreeuw hooren en spanden alle krachten in, tot zij het vaartuig hadden ingehaald. Meestal was dit geen moeielijke zaak, want terwijl ik vijf man tot mijne beschikking had, telde de tegenpartij doorgaans twee personen.

Een der roeiers kende het „hou vas” (houdt vast), dat men dikwijls op de schepen door inlandsche matrozen hoort gebruiken. Weldra hadden zijne makkers dit overgenomen, en wanneer we een gedeelte passeerden, waar de stroom sterker was dan elders, daverde de lucht van dit „hou vas.”

De rivier neemt hoe verder men komt in breedte af; doch onmerkbaar, op enkele plaatsen na, waar zij zich plotseling vernauwt of aanmerkelijk verbreedt. Zooals men mij voorspeld had, was de stroom zeer sterk.

Op meer dan eene plaats moest men tien maal vijf slagen doen om de kleine prauw voorbij een vast punt, één meter verwijderd, te werken. Wij hielden steeds de oevers, waardoor de voorman dikwijls genoodzaakt was de laagneerhangende takken der boomen weg te kappen; en was het noodig naar de overzijde der rivier over te steken, dan werden we onherroepelijk door de sterke strooming in het midden een eind teruggedreven. De kerels werkten uitstekend; driemaal liet ik ophouden om te baden, want de zon stak fel.

De oevers der rivier zijn doorgaans laag, maar met dicht geboomte bezet. Tal van kleine riviertjes, van twee tot acht meter breed, ontlasten zich in den moederstroom. Al deze beken en beekjes mogen zich in eenen naam verheugen, en veelal is die naam ook de aanduiding van de landstreek. Zoo noemde men mij de Sajo, de Paboejoewa, Rano-ewoe, (rano = water) Rano- Nontji, Oewëntjanenga (oewe = water) enz., te veel om op te noemen.

Het kenmerkende van de rivier van Poso is, dat zij zich in talrijke bochten kronkelt. De meer dan gewone hoogte van het water gaf nu ook een voordeel; terwijl ik mij in eene courant verdiepte, riep Boerahima op eens uit: „madago, madago” (mooi, mooi), waarbij hij mij drie kleine watervalletjes op den rechteroever aanwees. Ik vond dit gezicht nu zoo bijzonder fraai niet, maar Boerahima lichtte mij in, dat de rivier hier eene zich ver uitstreckende scherpe bocht maakt. Men is dus gewoon de prauw over de landengte heen te dragen en zodoende den grooten weg te snijden. Thans behoefde men het vaartuig niet te dragen, want het hooge water had zelf eene verbinding veroorzaakt. De prauw werd dus dicht naar land gestuurd; we sprongen aan wal, brachten alle goederen op het drooge en heschen ons vaartuig het watervalletje over,

om zodoende gemakkelijk in de groote rivier terug te komen. Onderweg wees Boerahima mij de plek aan, waar vroeger de kampong Pototoroö gelegen was. Deze plaats is alleen nog herkenbaar aan de groote menigte bamboes, die vroeger de omheining uitmaakten.

Al spoedig kregen wij, waar het geboomte laag is, een' hoogen spitsen bergtop in zicht, waar boven op, van Poso uit, twee huizen te zien zijn. Dat is Lebano op 2/3 gedeelte van den weg van Poso naar Tomasa gelegen. De kampong zelve ligt op de helling van den berg. Een van die twee huizen is de lobo of het raadhuis en het andere een groot gebouw. Bij de nadering van den oorlog-zuchtigen stam Tonapo, vluchten alle bewoners van Lebano naar den top des bergs in de twee genoemde huizen, waar zij tegen den aanval van den vijand beveiligd zijn.

Om een uur of vier roeiden wij een klein riviertje de Batoe-Awoe op. Boerahima verzekerde mij, dat op een' halven paal afstands een huis was, waar wij konden vernachten. Het pad daarheen scheen in langen tijd niet betreden, want op verscheidene plaatsen moest men het open hakken.

Eindelijk kwamen wij aan een verlaten huis, en nauwelijks gezeten, maakten mijne mannen aanstalten tot het koken van rijst, want van den vroegen morgen af hadden wij nog niets genuttigd. Na den maaltijd stak ik eene kaars aan, wij schaarden ons daaromheen, ik op mijne kist gezeten. Men sprak vrij uit, en wisselde de kwinkslagen met een' vroolijken lach af. Trouwens, de Alfoeren hier weten niets van het prestige van den Europeaan. Alleen zijne mooie kleeren wekken een weinig eerbied bij hen op. Iedere Europeaan, die eenigen tijd in Indië is geweest, is er onwillekeurig aan gewend geraakt, dat de Inlander hem zeer beleefd aanspreekt en hem onderdanig bejegt. Daarvan

weet de Alfoer hier niets. Men zegt vrijuit zijne meening, dikwijls niet vleierend. Toen bijv. op den middag de zon fel stak en ik daarom mijne parapluie gebruikte, ging er direct een hartelijk gelach op over zulk eene weekelijkheid!

We zaten dan gezellig om het kaarsje te praten; ik vertelde van Holland, zij mij wederkeerig allerlei andere dingen. Toen het gesprek kwam over het verschil van twee woorden, die schijnbaar hetzelfde beduiden en ik hun het onderscheid aanwees en met een paar voorbeelden ophelderde, riep een hunner uit: „U weet al verbazend veel van de taal af”.

Hierin vond ik aanleiding om de reden duidelijk te maken, waarom ik zoo spoedig mogelijk de taal wenschte te leeren: om het volk te verzamelen ten einde van Poewe Lamo (God) te vertellen.

Men vond dit weer zoo vreemd, dat een algemeen gelach het gevolg was. Ik stuitte dit echter door ernstig te zeggen: „ja zeker, ik wil de menschen verzamelen en van Poewe Lamo vertellen, die goed voor hen is en iederen dag geeft wat ze noodig hebben, de menschen weten nog niets van Hem en zijn dom,” enz.

Toen we ons ter ruste legden, begonnen de mannen een hajori-zang, zeer eentonig, aan te heffen, maar ik liet hen begaan. Ik mag die inlandsche wijzen wel hooren. Toen dit lied ten einde was, riep Boerahima op eens met luide stem: „Ga naar eene andere plaats, welke je wilt, soeroegano popok.” (1)

„Wat beteekent dat?” vroeg ik.

„Daar is een angga (booze geest) mijnheer, Soeroegano popok is zijn naam. Luister maar”. Ik luisterde, en hoorde

---

(1) In het Pososch luidt dit: „Papoirate rata mandarata oewati saila bara ka olaola, soeroegano popok”.

een zacht, dof geklop in eenen paal, vlak bij onze hoofden, waarschijnlijk k boeboek. Daarna riep hij nog eens hetzelfde.

De nacht ging verder ongestoord voorbij; alleen stond nu en dan een van het gezelschap op, waardoor het geheele huisje schudde en de overigen wakker werden. Dit gevoegd bij den harden vloer waarop ik lag, maakte, dat ik niet veel sliep.

Den volgenden morgen, Woensdag 27 April, konden wij door den regen niet dadelijk vertrekken. Spoedig klaarde het we r op, en om half zeven scheepten wij in. De rivier bood geene afwisseling aan, alleen waren de oevers meer dan gisteren met riet bezet. Het was duidelijk te zien, dat verscheidene stukken laagland waren overstroomd.

Onderweg legden wij aan bij den tuin van Talasa, een neef van den kabos nja van Tomasa. Wij vonden er echter niemand dan eenige bewakers, en mijne mannen namen ettelijke pepaja's van de talrijke boomen, die daar stonden. Juist wilden we afsteken, toen een der bewakers kwam uitschieten en den roeiers eene bestraffing gaf over hunnen diefstal. Ik zeide alles aan Talasa, den eigenaar te zullen opbiechten en des noods zou ik de vruchten betalen.

Niet lang daarna bereikten wij de samenvloeiing van de rivier van Tomasa en die van Poso. Wij verlieten de laatste en voeren die van Tomasa op, die ongeveer veertig meter breed is.

Ongeveer elf uur bereikten wij een groot weiland, waarop eenige karbouwen liepen te grazen. Wij stapten aan wal. Eene wandeling langs een modderig pad bracht ons boven op een' kleinen berg met twee huizen, het eene door Papa  Danda, de kabos nja, die de voornaamste van alle kabos nja's is, bewoond het andere door Papa  Melemo, den eigenlijken kabos nja van Tomasa. (De kampong zelve ligt aan den voet van dezen heuvel). Het huis van

laatstgenoemden beklommen wij. Talasa ontving ons, en we kregen onmiddellijk toestemming om hier te slapen. Ik beleed hem, dat wij van zijne vruchten genomen hadden; maar lacheude gaf hij ten antwoord, dat, zoo wij teruggingen, wij onze prauw met pepaja's mochten vullen. Ik deelde pakjes gambir uit als geschenken.

Men vertelde mij dat eene maand geleden op deze plek hevig was gevochten. Er waren namelijk driehonderd (1) lieden van den stam Tonapo gekomen om Tomasa aan te vallen. Tomasa werd verdedigd door slechts twintig mannen, die zoo hevig hebben gestreden, dat zij de overwinning behaalden. Er vielen acht dooden aan den kant der Tonapo.

Mijn gastheer, Papaï Melempo, was ziek. Hij leed aan reumatiek en werd daarbij nog gekweld door hevige hoofdpijn. Ik diende hem de noodige geneesmiddelen toe; doch dit bleek hem niet voldoende te zijn, want in den loop van den middag verscheen eene vrouwelijke woerake of priesteres, om hem de „kantoe” of het vergif uit het onderlijf te halen. Deze vrouw maakte niet zooveel ophef als die in de strandkampong. Zij pruimde eerst een weinig, spuwde toen van het roode speeksel in de hand, bestreek daarmee het onderlijf van den zieke en begon met de handen te knijpen. Daarna legde zij een zak met toover-ingrediënten op den buik, en kneep weer daarin. Toen nam ze den zak er af en keek er in, maar vond niets van hare gading. Deze dubbele handeling herhaalde zij wel tien malen. Toen klapte ze in de handen: de uien, die in den buik gezeten hadden, waren er uit. De woerake had er op geblazen en – verdwenen waren ze.

(1) Men kan veilig zeggen: honderd, en dan nog zeker zijn, dat er minder waren. Zoo werd mij eens in een kampong in het Tarigische, die op zijn hoogst 400 inwoners kan tellen, verteld, dat de cholera daar 500 slachtoffers had gevraagd.

Bij den zieke zelf hield ik mij stil, maar kon niet nalaten tegen Boerahima te zeggen: „het is wel eigenaardig, telkens als ik er bij ben, is er niets. Ik neem aan, bij meer gevallen tegenwoordig te zijn met denzelfden uitslag. Wees wijzer, God heeft geneesmiddelen gegeven, die wij mogen gebruiken; maar laat je niet verleiden door bedriegerijen van menschen”.

„Nu mijnheer” zei de onverzettelijke, „morgen gaan we naar boven, en daar is eene vrouw, die er geen doekjes om windt. Ik heb pijn in beide schouders, zoodat ik haast niet meer kan roeien, maar zij zal er uithalen wat er in zit en dan ben ik dadelijk beter”.

„Dus” hernam ik, „morgen moet Papaï Melemo beter zijn, we zullen zien”.

De zieke kwam den tweeden dag na het experiment te voorschijn; ik ben zoo vrij deze herstelling toe te schrijven aan de werking van mijne geneesmiddelen.

In den middag begon de regen neêr te vallen, en terwijl we zoo bij elkaar zaten, de een den ander bijna niet verstaande door het geruisch der wateren, merkte Boerahima nog op, dat Poewe Lamoë (God) mij gunstig was, want als we dien regen gisteren hadden gehad, zou onze ellende niet te overzien zijn geweest. „Dit komt” zei de filosoof, „omdat u het volk een goed hart toedraagt; had u een slecht hart, dan zou u den regen zeker getroffen hebben”.

Verder deelde men mij dien avond mede, dat Tomasa boven op den berg Kalingoa ligt. Naar het verhaal van den ouden kabosênja Papaï Danda is de berg oorspronkelijk een hoop padi geweest, die het volk daar opstapelde. Langzamerhand is die padi in aarde overgegaan. Ik kan mij zeer goed begrijpen, hoe men tot dit verhaal gekomen is, als men zich slechts de ligging van Tomasa voorstelt: een heuveltop (waarop de negery), geheel omringd door

laagland, en welke kant men ook heen kijkt, overal ziet men rijstvelden.

In den morgen van den acht en twintigsten April informeerde ik welke plaatsen in den omtrek lagen. Men noemde mij Taliboï, waar een zekere Oeli kabôsenja is, een van de vier, die het contract met het Gouvernement gesloten hebben. Ik wilde er heen. Om zeven uur gingen we op weg, en sedert we van den berg van Tomasa waren afgedaald en het weiland overgetrokken, was het voortdurend stijgen, stijgen. We schenen den rug van het gebergte, waar wij over moesten, maar niet te kunnen bereiken. Overigens was het eene wandeling door een bosch, en ofschoon het mij ten laatste wel verveelde, het oog niet over het landschap te kunnen laten weiden, zoo genoot ik toch van de koelte. Ook mijnen dorst kon ik eindelijk lesschen aan een beekje, dat met groote vaart naar beneden huppelde.

Het steenachtige voetpad was door de vele boomwortels als met een net overtrokken, hetgeen het klimmen zeer vergemakkelijkte. Hoe hooger wij kwamen, des te meer klei was er onder de steenen gemengd, en ten slotte moest ik alle krachten inspannen om op het nu glibberige pad vooruit te komen. Bijna boven op het gebergte splitste het pad zich in tweeën. Het eene rechts gaat naar Tamangkoerede, welke kampong wij van uit eene opene plek in de verte reeds hadden zien liggen. Toen ik mij op een omgehakten boom had neergezet om even uit te blazen, hoorde ik in de verte zingen. Het waren lieden van Tamangkoerede, die padi naar beneden brachten, op den voet gevolgd door hun kabôsenja, een man, met een vriendelijk, energiek gezicht en een griekschen neus, terwijl zijne dunne dicht geslotene, lippen den indruk gaven, dat het hem aan moed noch geestkracht ontbrak. Hij

hield stil om een praatje te maken om te informeeren wie ik was. Boerahima zeide hem, mij de hand te geven, maar hij verontschuldigde zich, zeggende, dat hij dit niet gewoon was.

Boven op het gebergte gekomen, zagen wij in de verte op eenen top eene kampong liggen, Kawadi geheeten. Daarheen begaven we ons het eerst om eens flink uit te rusten. Deze kampong is omringd door een boschage, maar heeft geen omheining. Een kring van kokospalmen omzoomt den bergtop, waarop Kawadi ligt, dat uit twee groote huizen en een drietal rijtschuurtjes bestaat. Het eene huis is van den kabôsenja, die evenwel niet aanwezig maar in zijn tuin aan het werk was. In het andere huis woont eene zuster van Talasa, eene vrouw die bekend staat voor hare bedrevenheid in het uithalen van „kantoe”.

Deze vrouw bedoelde Boerahima, toen hij den vorigen dag zeide, zijne schouders te willen laten genezen. Wij beklommen hare woning.

De vrouw des huizes was volstrekt niet verlegen, maar wij praatten al heel gauw over het een en ander, terwijl ik ook vertelde wat ik te Poso kwam doen. Spoedig werden er klappers gehaald, die zich uitnemend lieten smaken. Nu kwam Boerahima met zijn verzoek voor den dag, en zij bewilligde aanstonds daarin. Zij deed het op gelijke wijze als ik het te voren gezien had. De schouder werd met sirih-specksel bestreken, daarna met de hand betast en vervolgens met een' zak, waarin de benodigdheden, gewreven. Reeds bij de eerste wrijving liet zij een stukje goraka-wortel, ook als toespis bij de rijsttafel gebruikt dat zeer bijtend van smaak is, uit den zak springen. „Eh! geen wonder” zei Boerahima, „dat ik zulk een bēdis-gevoel had in dezen schouder.” Uit den anderen kwam een garenklosje, zooals de Chinees ze hier invoert.

Dit voorwerp wilde echter niet uit den zak springen, zoodat de woeraka haar voorraadkamer moest openen en er na eenig bedenken het klosje uitnam.

Het is mij een raadsel, hoe de menschen zich zoo met open oogen kunnen laten beet nemen. Bij eene volgende gelegenheid zal ik vooraf alles trachten te onderzoeken. Overigens, de vrouw zet zulk een ernstig gezicht, dat men haar wel moet gelooven! Na de operatie begon de ex-patiënt met de armen te slingeren en betuigde, dat hij volkomen genezen was.

Het is zeer wel mogelijk, dat hij waarheid sprak, de suggestie vermag veel.

We vertrokken thans om de reis naar Toliboï voort te zetten, maar – de gids wist den weg niet! Wel vroeg hij dien aan de woeraka, doch spoedig verloren wij het spoor, en dwaalden langs paden en geen paden, door tuinen en beken. Het onaangenaamste was, toen we in een bosch terecht kwamen, waar de tweede man, dien ik bij mij had, eerst een pad moest open hakken. Bij deze gelegenheid heb ik den inlander bewonderd. Zij schijnen als bij instinct te bepalen, waar eene plaats moet liggen. Hoe legde men anders de paden aan, die regelrecht op het doel aanloopen over bergen en door bosschen?

Toen wij het bosch achter ons hadden, zagen wij Taliboï dan ook op betrekkelijk korten afstand van ons liggen, en weldra werden wij begroet door het geknor van varkens. Overigens was alles stil, en geen wonder, alle mannen waren in de tuinen en de kabôsenja zelf was naar een' doode in eene andere kampong gegaan. De eenige bewoners van de kampong waren op dit oogenblik slavinnen, die óf met handenarbeid óf met rijstschudden bezig waren.

Taliboï ligt niet op eenen bergtop, maar op een klein plateau, door geene omheining ingesloten. Men noemde

mij Taliboï als eene groote negery! Het bestaat uit drie huizen, vijf rijtschuurtjes en de lobo.

Over de lobo of het raadhuys schreven reeds de heeren Riedel en Van Hoëvell, waardoor ik zeer verlangend geworden was zulk een gebouw te zien. De lobo is een groot, vierkant huis (12 bij 10 M.) en onderscheidt zich van de andere woningen door zijne stevigheid. De palen, waarop het huis rust, zijn bijna 2 M. hoog en zeer dik. Eene overdekte trap aan iedere breedtezijde geeft toegang tot het inwendige. De vloer bestaat uit dikke planken, waaronder van een handbreed dikte. Langs de wanden is de vloer 2 d.M. hooger en met niboeng-latten bezet. Deze soort van banken, die 1 M. breed zijn, dienen tot zit- en slaapplaatsen.

In eenen hoek vindt men de dapoe of keuken, waar de reizigers, die in de lobo overnachten, hun eten kunnen klaar maken. De omwanding is slechts een halven meter hoog en bestaat uit planken; daar nu het dak vrij laag is en ver oversteekt, blijft er slechts eene kleine strook over, waardoor men het oog naar buiten kan slaan.

Onder het dak, dat van katoe vervaardigd is, heeft men het geraamte van een kleiner dak, dat op palen rust, die aan den binnenkant der zitplaatsen omhoog steken. Aan de dwarslatten van dit geraamte hangen zes groote trommen, aan iederen kant drie, welke trommen met een rotan neërgelaten kunnen worden. Deze instrumenten worden gebruikt om het volk bijeen te roepen, om den ziekte-duivel te verjagen, enz. . . Twee lange smalle trommen hangen aan eenen overeindstaanden paal.

In de lengte van het gebouw is juist in het midden, $2\frac{1}{2}$ meter van den vloer, een balk aangebracht, aan welks onderkant twee groote krokodillen, met de koppen naar elkaar toegekeerd, zijn uitgesneden. Doordat men ze zwart

gemaakt heeft met witte dwarsstrepen, leveren deze dieren een angstverwekkend (?) gezicht op. Een van de twee houdt een aap in den bek. Dat men in het raadhuis de beeltenis van den krokodil aantreft, is zeker geen wonder, daar dit dier beschouwd wordt als de volbrenger van de goddelijke straf.

Om een voorbeeld te noemen: als iemand iets vindt dat niet zijn eigendom is, brengt hij dit aan zijnen kabôsenja, die dan moeite doet het aan den eigenaar terug te bezorgen. Houdt de vinder het verlorene, dan zal hij ongetwijfeld eens door een krokodil verslonden worden. De uitdrukking: als dit of dat niet waar is, mogen de krokodillen mij opeten, ligt in den mond van den Poso-Alfoer bestorven. Wat evenwel de beeltenis van den aap in de lobo te beteekenen heeft, is mij nog niet duidelijk.

Van dezen met krokodillen en aapversierden balk hangt aan rotan een bamboe af, waaraan de hoofden der verslagenen worden opgehangen.

Te 'Taliboï waren nog slechts twee stukjes van schedels aanwezig, de rest was door den tijd vergaan, wel een bewijs, dat men hier in langen tijd geen koppen gesneld heeft. Voorts waren hier en daar nog karbouwen-horens en rietstaven aan de palen vastgebonden.

En waartoe dient nu de lobo? Als er eene zaak van algemeen belang, het dorp betreffende, moet besproken worden, komen de kabôsenja en zijne mannen hierover in de lobo spreken. Is er eene aanklacht ingediend tegen eenen kabôsenja, zoo worden de verschillende kabôsenja's uit den omtrek in de lobo van de eene of andere kampong samengeropen om hun' ambtgenoot vrij te spreken of schuldig te verklaren. Wanneer de vijand in aantocht is, vluchten mannen, vrouwen en kinderen in de lobo, waar zij door de stevigheid van het gebouw eene veilige schuil-

plaats vinden. Ten slotte dient de lobo om aan reizigers uit eene andere kampong eene plaats te verschaffen, waar zij kunnen uitrusten en des nachts het hoofd neêrleggen. Aan dit laatste doel beantwoordde de lobo, toen ik er gebruik van maakte.

Toen wij waren uitgerust en de gids zich had georiënteerd, namen wij den terugtocht aan, want de zon vertelde ons, dat het reeds bij tweeën was. Wij bewandelden een heuvelachtig terrein. Nu eens was het klimmen, dan dalen, tot wij, aler den grooten klim over den bergrug aan te vangen, aan eenen tuin van Talasa kwamen en in zijn huisje een weinig uitrustten. Talasa, een neef van den ouden kabôsenja van Tomasa, is nog een jong man, zeker niet ouder dan 22 jaar, klein en schraal, met een vastberaden uiterlijk. Hij schijnt mij zeer genegen te zijn. Hij is de eerste Alfoer, dien ik heb ontmoet, die niet van sagoweer houdt en enkel water gebruikt. Zijn oom zeide eens, dat Talasa mijn broeder was. Hij heeft twee vrouwen, van welke de eene in dezen tuin woont, de andere in den tuin, dien wij op onzen weg van het strand naar Tomasa bezochten. Hij zelf was niet thuis, doch we konden volop klappers krijgen om onzen dorst te lesschen. Daarna weêr klimmen, maar toen – voortdurend dalen, tot wij op de vlakke kwamen, waarop de heuveltop van Tomasa ligt.

Op onzen terugtocht merkte ik aan Boerahima op, dat het wel eens kon gaan regenen. Ik bracht hem hierdoor op dezelfde gedachte, die hij den vorigen dag tot mij had uitgesproken. „O,” antwoordde hij, „als mijnheer een goed hart heeft voor het volk van Poso, dan zal het niet gaan regenen; heeft u geen goed hart, ja, dan zal God u met regen straffen.”

Hoe ik ook praatte, ik kon hem dit denkbeeld niet uit het hoofd brengen, en ik vervolgde mijn' weg met de bede,

dat het toch niet mocht beginnen te regenen. Werkelijk viel de regen neêr, juist toen we in het huis van onzen gastheer gezeten waren, en Boerahima fluisterde mij in 't oor: „Ziet u wel, dat u een goed hart heeft.”

Ik schat den weg van Tomasa naar Taliboï op drie uren gaans.

Den volgenden dag lag onze weg naar de kampong Imboe en ik had daarvoor eene bepaalde reden. Papaï Danda en Talasa (Papaï Melempe voelde zich nog niet wel genoeg) waren namelijk daarheen gegaan om in de lobo aldaar eene zaak van eenen ambtgenoot uit te maken. Deze ambtgenoot namelijk had een poos geleden van een' anderen kabôsenja een' karbouw geleend onder de belofte dien spoedig terug te zullen geven. Thans wilde hij deze belofte niet nakomen.

Aangezien ik zeer verlangend was zulk eene vergadering bij te wonen, besloot ik er heen te gaan. Toen ik dit plan aan Papaï Danda mededeelde, juichte hij het zeer toe, en de oude man gaf mij reeds een voorproefje, hoe het bij zulk eene gelegenheid toeging. Hij stond op, stak de gebalde vuist vooruit, terwijl zijne oogen glinsterden en hield toen eene woeste voordracht, die eindigde met een wild dooreen roepen van „koepokono” (ik wil) en „bareë koepokono” (ik wil niet), hetgeen de twist over het verhandelde moest voorstellen.

Terwijl mijne beide gidsen nog aan het eten waren, ten einde krachten te verzamelen tot de wandeling naar Imboe, kwam Papaï Melempe, de eigenlijke kabôsenja van Tomasa, bij mij praten. Hij is een gansch ander man dan de oude kabôsenja. Ik schat hem op ongeveer 40 jaar. Hij is kalm in zijn doen en spreken. Mij zeer vriendelijk bejegende, wist hij beter dan de anderen mijne gedachten te raden, indien ik mij niet zuiver uitdrukte. Hij

spreekt eenigszins achter in den mond en is daardoor moeielijk te verstaan. Over alles wat ik vroeg, gaf hij mij inlichtingen, overigens kon hij mij langen tijd peinzend zitten aanstaren.

Toen allen gereed waren, gingen wij op weg. Terwijl wij den vorigen dag naar het oosten waren gegaan, trokken wij thans in bijna zuidelijke richting. Daar het den ganschen nacht had geregend, was het pad glibberiger dan ooit, en de rivier van Tomasa was nog verder buiten hare oevers getreden dan den vorigen dag. Boerahima leende mij zijne lans, die mij goede diensten bewees. We staken eerst de rivier met een prauwtje over, liepen een padiveld door, en kwamen zodoende aan den voet van het gebergte, dat wij gedeeltelijk om, gedeeltelijk over moesten trekken. Ofschoon het pad veel geleidelijker steeg dan dat naar Taliboï, zoo viel het klimmen toch zwaarder; want, vonden wij den vorigen dag een steunpunt voor de voeten in steenen en wortels, thans gleed de voet elk oogenblik achteruit op den modderigen kleiweg.

Het was wederom een bosch, dat wij doortrokken en vooral viel mijne aandacht op de groote menigte bamboe, die ik daar aantrof. Het pad aan de zuidelijke helling scheen uitsluitend uit modder te bestaan; er waren plaatsen, waar het been tot aan de kuit er in zakte. Mijne schoenen, die reeds defect waren geraakt, begaven mij weldra geheel en al en bleven in de modder steken, zoodat ik den tocht op bloote voeten moest voortzetten.

Zoo kregen wij dan eindelijk Imboe in het gezicht, en daar ik op die plek geene kokospalmen ontdekte, liet ik, in het dal van de Tomasa-rivier gekomen, halt houden bij een tuinhuisje, waarbij eenige van de genoemde boomen stonden. Terwijl wij ons, in het gras gezeten, aan het koele klapperwater te goed deden, hoorden wij stemmen en

spoedig daarop naderden Papai Danda en Talasa met nog een paar andere kabôsenja's. Zij waren op den terugtocht naar Tomasa. Ik was dus te laat gekomen om de vergadering bij te wonen? Neen, er was in het geheel geen vergadering geweest, omdat eenige kabôsenja's van zuidelijk gelegen kampongs niet waren opgekomen.

Daar we nog slechts een kwartier van Imboe verwijderd waren, wilde ik den terugweg niet aanvaarden alvorens die kampong gezien te hebben. We spraken dus af, dat Papai Danda en Talasa in het tuinhuisje op mij zouden wachten, om dan gezamenlijk terug te keeren.

Om te Imboe te komen, moesten wij eerst nog de Tomasa-rivier doorwaden. Er gaat daar een zeer sterke stroom, en aangezien ik tot aan het midden door het water ging, had ik alle kracht noodig om niet met den stroom te worden medegesleept. En toch dreigde ik elk oogenblik om te vallen, daar mijne voeten pijnlijk werden verwond aan de scherpe steenen op de bedding, waardoor ik tevens geen vast steunpunt had. Mijne beide gidsen hielpen er mij doorheen. Nog een klein eind weegs en wij betraden de lobo.

De kampong Imboe zelve ligt iets hooger op. Alleen het huis van den kabôsenja en de lobo staan bij elkaâr, en liggen noch op eenen berg, noch op een plateau, maar in het dal. Ook hier is niets van eene omheining te bespeuren. De lobo te Imboe is het evenbeeld van die te Taliboï; trouwens men had mij reeds gezegd, dat alle lobo's gelijk zijn. Ik ontdekte evenwel kleine verschillen. Zoo heeft deze, behalve de twee groote krokodillen-figuren, nog een' kleinen alligator, die een' aap staat aan te gapen, welke aap eveneens den tweeden fixeert.

De lobo te Imboe bevat nog minder overblijfselen van menschenhoofden dan die te Taliboï; want hier hing

slechts één stukje van een' schedel aan den daarvoor bestemden bamboe.

Toen ik de rivier was overgestoken, werd ik omringd door eene groep vrouwen en meisjes. Zij durfden eerst niet naderen, doch op een aanmoedigend woordje van Boerahima kwamen zij om mij heen staan. Natuurlijk praatte ik ook wat met haar. Op den terugweg zat ik nog een oogenblik met de kabôsenja's in het tuinhuisje te praten, waarop wij gezamenlijk terugkeerden. Op het laatst van den tocht werden wij door regen overvallen, waardoor het pad nog glibberiger werd en ik mijne voeten aan verschillende harde voorwerpen verwondde. Bij het afgaan van eene steile helling had ik het ongeluk te vallen en gleed een eind naar beneden. De speer, die ik uit de hand had laten glijpen, gleed mij met het lemmet vooruit achterna en bracht mij nog twee wonden aan den linkervoet toe. Zeer dankbaar was ik gestemd, toen ik droog en wel in het huis van Papaï Melempe naar het geruisch van den regen zat te luisteren.

Zaterdag 30 April besloot ik rustig thuis te blijven. Trouwens, ik kon nergens heengaan, want mijne voeten waren zoo pijnlijk, dat ik er nauwelijks op kon staan. Bovendien had ik door mijne vorige tochten den ouden Papaï Danda nog geen bezoek in zijn huis kunnen brengen, en dit was toch noodig. Hij kwam evenwel 's morgens eerst bij mij met Talasa, en daar ook mijn huisheer zich bij het gezelschap voegde, ontwikkelde zich weldra een aangenaam onderhoud. Papaï Danda vroeg mij om geneesmiddelen voor rheumatiek, vooral klaagde hij over pijn in de nierstreek. Toen hij naar zijn eigen huis was teruggekeerd, bezocht ik hem. Ik sprak o. a. over het feestje, dat ik over eenige dagen dacht te geven en waarover ik boven reeds schreef. Hij, evenals de andere

kabôsenja's van Tomasa, beloofde te zullen komen „als hij niet ziek of dood was”.

Talasa, die bij ons zat, toonde zijne weet- of nieuwsgierigheid door naar alles en allerlei te informeeren: hoever Holland wel lag? Of het groot was? En wat zat hij verbaasd te kijken, toen ik hem vertelde, dat er lipoe's (kampongs) van 200,000 inwoners zijn. Of alle menschen wit, dan of er ook zwarten zijn? Hoever Engeland wel van Holland ligt? (zooals ik reeds mededeelde zijn de inwoners van Tomasa met Engelschen in aanraking geweest, om welke zaak Boerahima naar Menado werd gebracht. Ook de Engelsche stoomschepen, die nu en dan hier komen, gaven Talasa aanleiding tot deze vraag.)

Bijzonder nauwkeurig informeerde hij naar het begraven der dooden: hoe dit geschiedde, en op welke wijze, wanneer het een kabôsenja (vorst) gold? Doch wat deed men nu als iemand aan boord stierf, en of het lichaam van een kabôsenja ook maar zoo in zee werd geworpen? enz.

Papaï Danda was weêr zeer vriendelijk jegens mij, en beloofde de kajori (volksdans) te zullen uitvoeren, als ik het feestje gaf. Ook nu gaf hij mij daarvan reeds een voorproefje, en droeg hij met geestdrift een gedeelte van den zang voor.

In het huis van Papaï Melempo teruggekeerd, praatte ik eenigen tijd met mijnen gastheer. Hij nam een touwtje, en legde daarin twaalf knoopjes, mij verzekerende, dat hij zoodoende niet zou vergeten, wanneer hij naar het strand moest gaan. Na een oogenblik kwam hij te voorschijn met een inlandsche priktol van misilihout vervaardigd. Deze houtsoort is donkerbruin op zwart af van kleur en zeer hard. Zij doet het meest aan ebbenhout denken. De tol is bijna rond en voorzien van twee punten, terwijl eene inkeping aan de eene zijde moet dienen om het touw

niet te doen afglijden. Hij vond het recht aardig, dat ik met deze voorwerpen bekend was en den tol kon opzetten.

Nu ik een' geheelen dag in de kampong heb doorgebracht, in het huis van eenen Alfoer, heb ik het inlandsche leven goed gadeslagen.

Van lang slapen is in de kampong geen sprake; want om 5 uur, als het nog donker is, wordt men gewekt door het rijststampen, dat door slavinnen gedaan wordt. De Alfoer is natuurlijk gewoon geraakt aan dat geluid en slaapt dan ook rustig voort tot het aanbreken van den dag. Dan heft hij zich op uit zijne liggende houding, trekt de sarong over de bloote beenen, want het is koud, en blijft zoo met lodderige oogen „in's blaue hinein” turen, totdat hij wat bekomen is. Dan wordt het zakje of het mandje met sirih, pinang, gambir en kalk aangesproken en begint hij wat te praten. De slaven gaan bij het kriecken van den dag reeds naar den tuin, terwijl de huisheer tot 9 à 10 uur thuis blijft. Op dat uur wordt de boeloe met sagoweer (hier baroe genaamd) gebracht en onder het genot van dezen drank nuttigt hij zijn eerste maal. Is er veel werk in den tuin, dan gaat ook hij er reeds vroeg op uit; zijn eten en drinken wordt hem dan daar gebracht. Dikwijls blijft hij dagen achtereen in zijnen tuin. Blijft de huisheer den ganschen dag thuis, dan houdt hij zich onledig met het vlechten van manden of het vervaardigen van draad en touw. Hiervan zijn de kabôsenja's niet uitgezonderd. Is er van mandenwerk, touw of draad niets noodig, dan valt er wellicht iets aan het huis te doen. Intusschen gaan de slavinnen steeds voort met stampen; want is de rijst afgedaan, dan komt de miloe aan de beurt. Het rijstblok bestaat óf uit een stuk overeind staand hout waarin een rond gat (zoodat het veel heeft van een zwaar doopvont) of uit eenen dikken, horizontaal liggenden balk

met drie tot vijf gaten. Een rijstblok, waarbij het geheel in de lengte is uitgehold, zooals men ze op Java ziet, trof ik hier nog nergens aan. Om de voeten van de stampsters verdringen zich eene menigte geiten, varkens en kippen, die allen hunne gading zoeken. Nu en dan krijgen zij een schop of slag met den stamper onder het toevoegen van verschillende woorden. Zoo wordt een varken met „boesi” een kip met „sioe” weggejaagd.

Hebben de menschen gegeten, dan wordt er voor de dieren gezorgd. De varkens worden met „ije, ije” bij elkaar geroepen om den trog, waar zij zich aan miloe te goed doen, en de kippen komen op het geluid van „am, am” af.

Op het midden van den dag zijn allen in rust. Daarna begint het rijststampen opnieuw; want de rijst smaakt het lekkerst, „wanneer zij zoo gestampt in den pot wordt gedaan”. Om zes uur wordt een bamboe met sagoweer gebracht, tevens het sein om het tweede of laatste maal te gebruiken.

Als het geheel donker is geworden, wordt de silo (harsfakkel) aangestoken en het huisgezin schaaft zich om deze walmende en flikkerende lamp. Zulk een harsfakkel bestaat eenvoudig uit een' koker van nipahbladeren gemaakt, die gevuld is met damar (boomhars). Gedurende het branden moet men voortdurend met een stokje de verkoolde nipahbladeren aan den kant wegstrijken, want anders zou de fakkel uitgaan. Dit avonduur is het gezelligste van den dag: het gebeurde wordt besproken of men verhaalt met ophef de eene of andere krijgshaftige daad. Eindelijk strekt zich de een voor, de andere na, op zijn matje uit, en ongeveer negen uur is het geheele huis in rust.

Als het gesprek zeer geanimeerd is geweest, gebeurt het wel, dat er een paar napraters zijn, die hun gesprek

op luiden toon voortzetten, zonder dat het de overigen in den slaap hindert. Ik kon er evenwel in 't geheel niet tegen, en als het sprekers van mijne eigen mannen waren, zeide ik hun te zwijgen. Dikwijls ook zingt de Alfoer zich met een' geïmproviseerden, eentoonigen zang in slaap.

Aan den morgen van den 1sten Mei, den dag waarop ik naar mijn huisje aan het strand wilde weder keeren, was „vroeg opstaan” de boodschap. Allereerst moesten er uitleggers aan de prauwen gemaakt, en daarna alle goederen geladen worden. Er ging met dit alles nog al veel tijd heen; ik praatte druk met mijnen gastheer.

Van Papaï Danda en Talasa kon ik geen afscheid nemen, daar zij reeds naar hunne tuinen waren gegaan. Om half 10 begaf ik mij eindelijk naar de prauw, en om ongeveer 10 uur staken wij af.

Het vaartuig was nu voller dan te voren door ingekochte provisiën van mij zelven en mijne mannen; doch door de aangebrachte uitleggers was er geen gevaar voor zinken. Met groote snelheid gingen wij stroomafwaarts en die vaart werd nog bespoedigd door het roeien.

Wederom bij den tuin van Talasa gekomen, legden wij daar aan om pepaja's in te nemen. Een oogenblik na ons arriveerde een ander vaartuig, dat een nog levend hert achter zich aansleepte. Men had het dier gevangen, terwijl het bezig was naar den overkant te zwemmen. Ik kon dus wildbraad koopen, en liet deze gelegenheid niet ongebruikt voorbij gaan.

Er gebeurde verder onderweg niets bijzonders, alleen schrikten wij eens op van een zwaar schot. We meenden eerst, dat men op ons schoot, maar bij het omslaan van eenen hoek bleek het, dat de knal veroorzaakt was door een' zwaren boom, die, door het water ondermijnd, juist op dat oogenblik omviel.

Nog vóór de plek, waar het voormalige Pototroö lag, steekt eene groep bamboe vooruit. Door eenen daar achterstaanden, scheef gegroeiden boom, is het alsof reusachtige kelé's (bamboe-watervaten) aan dien boom zijn opgehangen. Het was bij deze plaats, dat een der mannen een miloe in het water wierp. Toen ik vroeg, waarom hij dit deed, werd mij verteld, dat in den ouden tijd een kabôsenja, bij het waterhalen, op deze plek verdwenen was. „Hij leeft hier nog”, vervolgde de verhalen, „en hij heeft zijne kelé's (watervaten) aan gindschen boom opgehangen. Ieder, die hier voorbij komt, moet hem zijn deel geven. Doet hij dit niet, dan zal hij meer dan een dag noodig hebben om van hier het strand te bereiken.

Daar ik mij op de heenreis nog al eens met lezen onledig hield, merkte ik niet op, dat men, voorbij deze plek varende, siri in 't water wierp.

Men deelde mij verder mede, dat iemand van het strand op zijne reis, drie bossen padi aan den ouden kabôsenja had geofferd. Zoodra hij ze in het water geworpen had, waren ze verdwenen.

Eenige dagen later bezocht ik Garoeda en informeerde eens naar zijn' ouden collega. Ik vernam toen, dat de verdwenen Pragoe-woö heette dat „twee hoofden” beteekent; hij had dien naam, omdat hij twee in plaats van één hoofd bezat. De naam zijner kampong was Dokosimba. Op mijne vraag, wat er zou gebeuren als men hem geen offer bracht, was het antwoord: „dan zou de prauw omslaan.”

Toen wij de kampong Saiwose in het gezicht hadden, begonnen de mannen te zingen, weder zeer centoonig en altijd op hetzelfde neêrkomende:

„Ik ga de zee zien, ik ga de menschen zien die daar wonen.” (1)

(1) In het Pososch: Looe jakoe mompeole tasi,
Mempeole jakoe taoe rindjaoe.

Om één uur bereikten wij het strand, zoodat ik daaruit besluit, dat we den terugtocht in drie uur deden, terwijl wij heengaande daarvoor veertien uren noodig hadden.

Toen ik aankwam, hadden zich weér verscheidene lieden op het strand verzameld, nieuwsgierig wat ik van boven had meêgebracht. Ik ontving heel wat bezoeken, terwijl ook velen, die ik te voren had verbonden, kwamen om dit verband te doen vernieuwen. Als souvenir „van boven” (zooals de Inlanders de bovenlanden noemen) bracht ik twee pijnlijke, verwonde, door de zon verbrande voeten mede, die mij noodzaakten enkele dagen het huis te houden.

Mapane ligt westwaarts van Poso, eveneens aan het strand. Ik maakte er de reis drie malen heen (behalve nog de keeren, die de stoomboot er mij bracht). Wanneer het kalm is op zee, kan de tocht in eene kleine prauw met twee roeiers, in twee uren volbracht worden. Meermalen trof ik het, dat de zee zeer helder was; dan levert zij langs de kust een fraai gezicht op. De bodem der zee bestaat daar geheel uit koraal, dat de schoonste groepen vormt en de grilligste figuren aanneemt. Tusschenbeide is het, als of men een geheel bosch beneden zich ziet. Over, om en door deze koralen bewegen zich talrijke visschen, doch steeds van de kleinste soort. Vooral trekken de aandacht zekere kleine, blauwe vischjes, die eene lengte hebben van $\pm \frac{1}{2}$ dM. en zich met groote snelheid door het water bewegen. Bij de nadering van een vaartuig zoeken zij in der haast eene schuilplaats onder het koraal, om een eindje verder weder daaronder uit te voorschijn te schieten. Ook blauwe zeesterren, een grooter soort dan ik ze ooit aan het Hollandsche strand zag, hebben zich op den bodem vastgezet.

Terwijl het oog zich aan dit gezicht vergast, verdwijnt

het tooneel op eens; want de bodem zinkt naar de diepte, en niets dan eene blauwe grijze massa is te ontdekken. Maar een eind verder wordt het ons weer vergund de koraalgroepen te bewonderen en de visschen in hun spel te volgen.

Het strand van Mapane, dat bij eb boven water steekt, bestaat uit zand; doch men behoeft slechts een klein eind zeewaarts te gaan, om het koraal terug te vinden. De talrijke lagunen, met het geboomte, dat daarop groeit, vertellen ons reeds dadelijk, dat het hier geen gezond oord is. Als deze lagunen met laag water bloot komen, en de zon een' kleinen tijd daarop geschenen heeft, verspreidt zich dan ook eene verpestende lucht langs het strand. (1)

Is het bij deze gesteldheid wonder, dat ik steeds de noodige medicijnen naar Mapane medenam en ook altijd een groot getal afnemers vond?

Het gezicht te Mapane levert niets bijzonders op. Het ligt aan het strand op eene breede strook laagland, links de bergen met de Alfoersche kampongs der To Pepato, daarachter in de verte het gebergte, waar de To Kolawi en To Napo wonen en rechts het nooit uit het oog verdwijnende hooge gebergte van Centraal-Celebes. Den eersten indruk, dien men van Mapane krijgt is, alsof twee kampongs naast elkaar liggen. De kleinere links bestaat

---

(1) Gelijk bekend is strekt zich in de baai van Poso eene groote zandbank uit. Eenige kleine lagunen vindt men verder op. De stukjes koraal, die onder de talrijke kiezelsteentjes op het strand voorkomen, leveren echter het bewijs, dat onder het zand koraal ligt. Toch heb ik gedurende de drie maanden, waarin ik aan het strand woonde, niet den minsten last gehad van koorts en ik trof hier ook slechts zeer weinige gevallen aan. Ik besluit daaruit, dat het een gezond oord is en als zoodanig staat het ook bekend bij de inwoners van Mapane en van Tongko.

uit een zestal huizen, meest bewoond door vreemdelingen: twee Chineezers, drie Minahassers en twee Arabieren (een van de laatsten heeft er zich kortelings gevestigd). Deze huizen worden van elkaar gescheiden door breede grasvelden, waarop droogrekken zijn gemaakt om de rotan in de zon te zetten; want de hier wonende vreemdelingen zijn allen handelaars in boschproducten.

De eigenlijke kampong is zeer versterkt met eene stevige omheining. Een klein poortje, waar men gebukt doorheen gaat, geeft toegang tot het inwendige. Is men deze groep van circa vijftien huizen doorgewandeld, dan moet men eene kleine hoogte bestijgen, om aan de „bovenstad” te komen, die wederom door eene afzonderlijke heining van de buitenwereld gescheiden is. In deze „bovenstad”, die uit zes huizen bestaat, woont het regeerend hoofd van Mapane, Papaïpiti, in een fraai, groot en stevig huis, dat zich hoog op palen verheft. Nergens in de Bocht zag ik nog zulk eene groote en naar het uiterlijk te oordeelen, welvarende kampong. Mapane is niet alleen de naam van de plaats, maar ook van de landstreek. De kampong Mapane wordt bewoond door Boegineezen, Parigiërs en enkele inwoners van Palos, bijgevolg is zij geheel mohammedaansch. Oorspronkelijk had Parigi hier de opperheerschappij, doch later werd haar die door Palos (1) betwist. Eindelijk heeft men het zóó gevonden, dat de belasting tusschen Palos (Sigi) en Parigi verdeeld wordt.

Bapaï Hainta, de eenige zoon van Parigi's radja nu, kwam ieder jaar te Mapane om die belasting te innen. Dit ging door onder den schijn van handel. De To Pepato, die in de nabijheid van Mepane wonen, zijn

(1) Sommigen zeggen door Sigi, maar Sigi en Palos vormen eigenlijk één geheel. De onmiddellijke invloed op Mapane schijnt wel van Sigi uit te gaan.

verplicht rijst te leveren en voor vierhonderd bosjes padi krijgen zij dan één stuk ongebleekt katoen ter waarde van één rijksdaalder! Toen nu Bapaï Hainta in het vorige jaar met 706 man (dit zal misschien 200 geweest zijn) daar landde om de belasting van de To Pepato te heffen, weigerden dezen; want een afgezant van Sigi had hen intusschen beduid, dat zij niets met Parigi te maken hadden en alleen belasting schuldig waren aan Palos (Sigi). Nadat nu Bapaï Hainta de rijst met geweld had genomen, snelden de To Pepato van de kampong Tamperangan twee Parigiërs in het bosch. (1)

De To Pepato, die zooals ik reeds zeide in deze landstreek het dichtst aan zee wonen, hebben meerendeels hun verblijf in kampongs op hooge bergtoppen, die van zee uit duidelijk te herkennen zijn. Zij werden mij voorgesteld als goedgeaarde Alifoeroe. Ik had nog geen gelegenheid hunne kampongs te bezoeken, daar ik door verschillende omstandigheden werd teruggehouden en doorgaans te Mapane zelf genoeg te doen vond. Wel ontmoette ik daar telkens eenigen van hen of van de To-Napo en liet die gelegenheid niet voorbijgaan mij aan hen voor te stellen en met hen te praten. Eens ontmoette ik ook een' zoon van een kabôsenja (onder hen is de titel "makole" meer gebruikelijk). Ik stelde mij met hem in kennis, terwijl ik hem verzocht mij goed aan te kijken, opdat hij mij zou herkennen bij het wederzien. Ik vroeg hem in zijn land te vertellen, dat, zoo men ooit een' blanke zag, men niet bevreesd behoefde te wezen, daar hij hun geen kwaad zou doen, maar alleen hun geluk bedoelde.

Zoo dikwijls ik te Mapane kwam, werd ik vriendelijk en gastvrij ontvangen in het huis van den Chineeschen

(1) Ik deelde dit voorval reeds mede in het verhaal van mijne reis door de Bocht.

handelaar Si Boeng Ke. Ik vond daar steeds een schoon bed voor mij gereed, terwijl hij mij steeds eene goede tafel aanbood, een extraatje in mijne omstandigheden. (1) Daar kwamen de menschen bijeen, om kennis met me te maken, mij te vragen wat ik kwam doen of om geneesmiddelen te verzoeken. Vooral bij mijn laatste bezoek aan Mapane, in de eerste helft van Mei, vond ik er veel werk door de talrijke zieken, die toen kwamen. Naar het huis van het hoofd Papaï Piti gaande, vond ik daar velen bijeen. Allereerst de vrouw van Papaï Piti zelf. Ik nam haar gedeeltelijk een gezwel op het voorhoofd weg en maakte dit door cauterisatie voortdurend kleiner. Zij liet zich zeer gewillig door mij helpen, ofschoon de vrouwen anders nog al preutsch zijn. Daar ik haar natuurlijk niet iederen dag kon verbinden, leerde ik haren man die kunst, en als ik onverwachts te Mapane kwam, vond ik dit verband met zorg aangelegd, ofschoon de reinheid van den zwachtel wel wat te wenschen overliet. Bijna den geheelen morgen was ik bezig met zieken; bij kinderen moest er allerlei kunst en vliegwerk gebruikt worden om ze de geneesmiddelen te doen innemen. Daar waren er ook, die alle geneesmiddelen vroegen, die hun dienstig voorkwamen.

Doch niet alleen de zieken namen mijn' tijd in beslag, anderen kwamen tot mij met allerlei „perkara's", waarvoor zij mij raad verzochten. Toen men mij reeds te Poso met hunne zaken kwam bezig houden, gevoelde ik aanstonds het gevaar, dat daarin bestaat, namelijk, dat men zich als ambtenaar aanstelt, te gevaarlijker wanneer het zaken geldt met betrekking tot het hoofd, steeds indirect, want

(1) Ofschoon het meer raison zou hebben, dat ik mijn intrek nam bij den christen Minahasser, zoo kon ik dit niet doen, daar hij slechts een klein huisje bewoont en mij daarin niet kon logeeren.

geen inlander durft rechtstreeks tegen zijn hoofd optreden. Ik begon dus nooit mij over zulk eene zaak uit te laten, dan na vooraf God om wijsheid te hebben gebeden, mij de juiste woorden in den mond te leggen. De perkara, die men mij kwam uitleggen, was van zeer ernstigen aard en geenszins met eene vermaning of raadgeving uit te maken. Daar uit de mededeeling van dit voorval veel bekend kan worden over Mapane's toestand, zoo vinde het hier eene plaats.

De aanklacht gold zekere Lawaroe, een slaaf van den radja van Palos, maar te Mapane woonachtig. Deze werd beschuldigd een' diefstal te hebben gepleegd van f 400,— bij een' Arabischen handelaar te Mapane. Lawaroe bekent schuld, doch zegt, dat de waarde slechts zeven en dertig rijksdaalders bedraagt. Papaï Piti, die zelf een schelm is, dacht de zaak uit te maken door aan Lawaroe te gelasten de zeven en dertig rijksdaalders terug te geven. Het sprak van zelf, dat de Arabier met deze schikking geen genoegen nam, te meer, nu Papaï Piti den schuldige geen straf oplegde, uit vrees voor den radja van Palos. Daarop wees Papaï Piti den broeder van Parigi's radja, Papaï Laïs Tjado (dezelfde die nog eenigen tijd te Poso heeft gewoond) als scheidsrechter aan. Deze zeide Lawaroe de f 400,— uit te betalen, doch Papaï Piti wilde niet tot krachtige maatregelen overgaan. Ook mijne woorden vermochten niets op hem; hij antwoordde slechts: „wanneer hij weêr steelt, zal ik hem op staanden voet laten dooden.”

Het tweede punt van aanklacht was, dat hij een' moord op zijn geweten had. Ook dit feit erkent hij, doch Papaï Piti wil hem voor dit misdrijf evenmin straffen. „Maar het ergste nog is”, zoo sprak men tot mij, „dat hij met kantoe omgaat!”

De ouders van den vermoorde, de bestolen Arabier, de

scheidsrechter, ja nog vele anderen kwamen mij in den loop van dien dag hunne klachten indienen en verzochten om toch alles aan den „toewan besar” van Gorontalo te willen meêdeelen, opdat hij recht mocht doen. Aangezien de houding van Papaï Piti tegenover Lawaroe groote ontevredenheid onder de bevolking heeft opgewekt, onderzocht ik alles aangaande moord en diefstal zoo goed mogelijk, schreef alles den Assistent-Resident van Gorontalo en verzond den brief nog met den ter reede liggenden schoener.

De inwoners van Mapane toonen zich zeer leergierig. Velen zeiden mij, hunne kinderen naar Poso te zullen brengen, zoodra ik mijne school, waarvan ik hun verteld heb, zal hebben geopend. Het laat zich dus wel aanzien, dat ik mettertijd te Mapane eene school zal kunnen oprichten, ofschoon ik meen, dat de plaats als zendingstation niet veel kans van slagen heeft, terwijl het als woonplaats van den zendeling gansch geene aanbeveling verdient.

Томонон, 7 Juli 1892. (1)

---

(1) Br. Kruyt was toen tijdelijk in de Minahassa, om zijne vrouw af te halen. (*Red.*)